

Általában csak az utóbbit szokták a névtanósok meglátni, ami érthető, ha nagyobb tömegű anyagot akarnak megszerezni, vizsgálni. Sokszor azonban érdemes fölkeresni a háttérét, s a mélységét is megvizsgálni a név keletkezésének, bármilyen tulajdonnévről is van szó. Sajnos erre nagyon ritkán van lehetőség, de ha van, azt soha ne hanyagoljuk el! Legalább talán ennyi tanulsága lesz ennek a kis vizsgálatnak, s érdemes továbblépni, ilyen szemmel is nézni az irodalomtudomány forrásait, dokumentumait.

HAJDÚ MIHÁLY

Tulajdonnevek Németh László regényeiben és társadalmi drámaiban (Egy írói névszótár terve)

A címben írtakat némileg magyaráznom kell. A regények névanyaga kiegészül az ún. Mezőföldi novellák-éval, tehát a prózai (szépirodalmi) alkotások tulajdonneveivel.

A társadalmi drámák megjelölés nem fedi annak a két kötetnek az anyagát, amely ezzel a címmel jelent meg, több (a Mai témák két darabjával: Utazás; Nagy család) és kevesebb (a Társadalmi drámák II. kötetében megjelent Sámson c. drámával) annál.

A névanyag vizsgálatánál figyelembe vett drámákat saját használatra kortárs drámáknak neveztem, mert a drámák cselekményideje az író életidejének egy-egy szakaszával azonos: a két világháború közötti évtizedek és a II. világháborút követő évek (vö. K. SZOBOSZLAY ÁGNES, A tulajdonnevek Németh László drámaiban: MNyj. 17[1971]: 173–81).

Mostani mondanivalómat két kérdés köré csoportosítom.

1. A névanyag eddigi vizsgálatából, ismeretéből származó következtetések;
2. A kortárs művek (novellák, regények, drámák) teljes tulajdonnévanyagának tervezett, szótárszerű feldolgozása.

1. A Németh László által adott, alkalmazott és alkotott tulajdonnevek mind „névszerűek, névstílusúak” (vö. J. SOLTÉSZ KATALIN, A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp., 1979. 159): azaz a nevek megegyeznek, hasonlítanak a társadalmi gyakorlatban használt nevekhez. Példaként álljon itt néhány a gazdag

embernévanyagból: a Bodnárné c. drámából: *Bodnár János, Bodnár Péter, Cica*; a Bűn c. regényből: *Horváth Endre, felesége Emma*; az Emberi színjátékban: *Boda Zoltán, Horváth Laci, Kökönyi Gyurka, jegyző Lajcsi ~ Lajoska*; az Égető Eszter-ben: *Égető Eszter és az apja, Égető Lőrinc, Tunyogi nagytata, Kotormán János, Jusztai néni, Márton bácsi, Bora szolgáló, Vig Jancsi*; a Gyász-ban: *Kurátor Zsófi, Ilus, Mari, Pali, jegyző Lajcsika, patikus Béci, murás Pethe, Kiszelné és Kiszela Imrus, Pordánné, Pordán Kati, Szemlér Maca, Sömjén*; az Irgalom-ban: *Kertész Ágnes, Incze Mária, Vetési István, Halmi Feri, Kertész János, György bátya, Kati néni*; az Iszony-ban: *Kárász Nelli, Takaró Sanyi, Bodolai Ferkó*; az Utolsó kísérlet-ben: *Jó Péter, Konstantinosz Tusi*. A példaként felsorolt nevek mind létez(het)nek az írói alkotás világán kívül is.

Az olyan nevek, mint *Hantai Anti, Zsizsik újságíró (Utazás), Kardhányó (Győzelem), Kukaczi úr (Szörnyeteg), Sírásó Károly (Pusztuló magyarok)*, felvillantják az idejét múlt „beszélő nevek” divatját, amelyet KOVALOVSKY MIKLÓS alapvető művében (*Az irodalmi névadás. MNyTK. 34. sz.*) már 1934-ben így értékeli. Ennek ellenére névstílusúak, névszerúségüket nem vitathatjuk, mert szerkezetük, eredeti közszói jelentésük a valós nevekkel közeli rokonságot mutat. A *Hantai* (s ebbe belejátszik a *hanta* ’üres, semmitmondó beszéd’ jelentés) olyan, mint az *-i* képzővel földrajzi névből alkotott családnevek, s különben is van *Hánta* helynév; a *Kardhányó* és a *Sírásó* közelebbi rokonai a valós *Gombkötő, Szabó, Ijjártó*, távolabbi rokonai a *Mészáros* vagy *Kovács*; a Németh László által vígjátéknak szánt *Utazás*-ban megjelenő *Zsizsik újságíró* neve hangtanilag a valós *Bozsik, Csillik, Janik, Králik* nevek rokona. A „beszélőnév”-jelleg legjobban a *Kukaczi úr* (Szörnyeteg) esetében árulkodik, bár itt az író az archaikus helyesírással kitünteti a névszerúséget, hisz a jeltárgy egy könyvmoly epizódfigura, aki a drámában a doktori disszertációjához gyűjt anyagot, de nincs minden realitás híján, hiszen ő vágja oda a vele szemtelenkedő sportoló-világfi-professzorgyermek Lórinak: „A bankópénz és a strici újkori találmány”. A *Kukaczi* névvel kapcsolatban mégis azt kell mondanom, hogy nyilvánvaló beszélőnév-jellegével eddigi ismereteim alapján egyedül áll a vizsgált anyagban.

A *Kukaczi* nevet is felsorakoztató, utóbb említett névcsoport kisebb jelentőségű előfordulásának arányát tekintve, mint az első, különben is népesebb csoportot képviselő felsorolásban található nevek.

Németh László tulajdonnevei alapján véve fiktív voltuk mellett mind, ill. nagy többségükben valószerűek. Ez a névanyag elsődleges fontos tulajdonsága.

Miben gyökerezik a valószerűségük, mi a forrása a többséget alkotó első csoportnak? A valóban használatos nevek. Az *Égető* pl. valós családnev Hódmezővásárhelyen, az *Égető Eszter* c. regény „szociografikus pontossággal” (Kristó Nagy István) megrajzolt színhelyén; a *Takaró* családnev funkcionál

Mezőszilason, az „írói feudum”-ként (Németh László) birtokba vett, választott szülőföldön, az író apai családjának lakóhelyén. Az író rokonságában ott vannak a Kertészek, Pethesek, a Péter keresztnévű nagybácsi és unokatestvér. Kurátor Zsófi modellje pl. az író egyik unokatestvére, Pethes Zsófia volt.

Ha az író készen kapta a társadalmi gyakorlatból a neveket, talán nincs is bennük sok érdekesség, tételezhetnénk fel. Egy-egy név ennek ellenére lehet jellemző, mint a Kurátor Zsófi mély hangrendű neve a Gyász hösnőjeként, mint azt J. SOLTÉSZ KATALIN is megjegyzi (i. m. 161). Érdekes hangrend szempontjából a négy nagy nő-regény főhőseinek nevét összevetni:

Kurátor Zsófi	mély + mély	(Gyász);
Kárász Nelli	mély + magas	(Iszony);
Égető Eszter	magas + magas	(Égető Eszter);
Kertész Ágnes	magas + mély	(Irgalom).

Persze látványosabb lenne a mély + mélytől a magas + magasig eljutni, de akkor meghamisítanám az időrendet. A hangrendi tulajdonság a névben kapcsolatba hozható viselőjének jellemével és sorsával. Kurátor Zsófinak nincs visszaútja a gyászból, Kárász Nelli borzalmas áron tör ki a világ mocskát rákenő házasságból, Égető Eszter „a földi paradicsom” a környezete számára. Kertész Ágnes a vértanúk hajthatatlan magatartásából jócskán engedve jut el a mindenkit befogadó irgalom lelkiállapotáig.

Ezek a mozzanatok már arra mutatnak, hogy az író választ és válogat valami jellemzőt a denotátum számára.

Mit tud az író ezekkel a valószerű nevekkal elérni?

A névanyag egészét tekintve: kifejezi ragaszkodását ahhoz az emberi – társadalmi – földrajzi környezethez, időszakhoz, amelybe műveit helyezi.

Szoros kapcsolódása a rokoni, falusi környezethez megnyilvánul az itteni családnevek felhasználásában: *Kertész*, *Pethes*, *Takaró* (a *Takaró* név csak az Iszonyban, a másik kettő az Iszony mellett a Gyászban és az Irgalomban is megvan).

A társadalmi hovatartozás a névvel együtt használt köznévi kiegészítőkben (*Kata méltóságos a Győzelemben*, *Sárkány professzor a Szörnyetegben*, *Bakos főjegyző úr a Villámfénynél-ben*, *Kertész tanár úr az Irgalomban*) nyilvánul meg. Korjelző értékük is lehet (vö. *Kata méltóságos*); szociológiai jelző szerepe is fontos pl. a *bácsi*, *néni* névkiegészítőknek. Pl. a ház mesterné „csak” *Kati* a nagyságos asszony számára és „csak” *Kati néni* a fiatal orvostanhallgató Kertész Ágnesnek (Irgalom). A nevek előfordulása, gyakorisága, ritkasága utal a társadalmi környezetre. A falusi környezetben élő szereplők a gyakori neveket kapják, a „sorból kilógók” (*Kárász Nelli*, *Csajághy Lenke* az Iszonyban), a ritkább nevet kedvelő városi környezet alakjai a ritkábbakból kapnak nevet: *Kertész Ágnes*, *Vetési Iván*, *Irma* (Irgalom), *Viola* és *Loránt*, *Lonka*, *Sebestyén* (Papucshós), *Aurél* (Aurél a Kékesre megy).

Az imént említett probléma rögtön felveti a név terjedelmének és a név helyettesítésének kérdését. Mondanivalóm második részében ennek sokkal nagyobb az elvi jelentősége.

A földrajzi környezet jelenik meg a helyszínek nevében: *Dád* a Villámfénynél színhelye, valójában egy pusztá neve (*Dád pusztá*) *Mezőszilas* mellett; *Topán* ~ *Rossz Topán* ~ *Topán pusztá* egy major neve ugyancsak *Mezőszilas* határában, és fontos helyszíne a *Győzelem* c. drámának, mert *Sántha Béla* professzor itt aratja a végső győzelmét az egész életét felörlő elvárások felett. A *Cigánysor* ~ *Külső sor*, a *Helyföld*, a *Studinka* rész több műben is előfordulnak, s ugyanakkor valós földrajzi nevek is. Számomra a legszebb példa a valós földrajzi név felhasználására *Csomorkány* Hódmezővásárhely nevéként az *Égető Eszter*-ben. Erről részletesebben írtam (*Realitás és fikció az irodalmi [írói] névadásban*: NÉ. 14[1992]: 69–74).

A cselekmény idejére utalnak az olyan nevek, mint *Korányi*, *Verebély* professzorok, *Moszkva*, *Szibéria*, *Butirka börtön*, *Doberdó*, *Isonzó*, *Pesti Hírlap*, *Tündérújjak*, amennyiben a jeltárgyat ismerjük és a cselekmény idejében elhelyezzük, mint pl. az első világháborúból ismert helyneveket.

Ez utóbbiak átvezetnek ahhoz az írói gyakorlathoz, hogy valós nevek (l. fent) és *Népliget*, *Igar*, *Tornya* (tkp. *Simontornya*), *Fehérvár* (tkp. *Székesfehérvár*), *Cinkota* stb. megjelennek annak a jeltárgynak a jelölésére, amelyhez a valóságban is tartoznak.

A valós nevet másik valós névvel cseréli fel: *Dád* = *Mezőszilas*, *Csomorkány* = *Hódmezővásárhely*, *Karádi József* = *Karádi* nevű tanárkolléga *Vásárhelyen* és *Németh József*, az író apjának utóneve (*Utazás*). A *Péter* utónév többszöri alkalmazásának is családi vonatkozása van.

Korjelző értéke van a művek szövegéből megismert névváltoztatásnak (=névmagyarosításnak). *Völgyi Rudolf* (Cseresnyés) a *Wunder*, *Határvári Árpád* (Villámfénynél) a *Heimbach* nevet cserélte fel, mint az nagyon gyakori a névmagyarosításoknál: megegyező kezdő hanggal, mesterségesen alkotott és hivalkodóan „magyaros” névvel.

A *Németh* családnév *Horváth*-ra változik a pályakezdő novellában (*Horváthné meghal*), és ott van az Emberi színjáték paraszt-polgár *Horváth* családjának nevében. Három nemzedéket képvisel a három *Horváth Sándor*, az öreg, az apa és a fia. A szerencsétlen sorsú *Horváth Ilonka*, a család leánya, és az unokatestvér, az öngyilkossá váló orvos, *Horváth Laci* is ezt a családnévet viseli. *Németh László* családjáról kiderült, hogy eredetileg *Horváth*-nak hívták őket. *Horváth Laci* az Emberi színjátékban tehát a család eredeti vezetéknévét és az író keresztnévét viseli. *Horváth Laci* felesége *Molnár Zsófia*. A *Molnár* családnév kap majd nagyobb jelentőséget a *Jó Péter* sorsát feldolgozó regényciklusban, az *Utolsó kísérlet*-ben, amely magában foglalja a *Kocsik* szeptemberben, *Alsóvárosi búcsú*, *Szerdai fogadónap*, A másik mester önállóan is megjelent műveket. *Jó*

Péter nagybátyja, *Molnár Imre* az író apjának vonásait viseli. J. SOLTÉSZ KATALIN megjegyzi (i. m. 163), hogy az író alteregóinak neve népnévből (Horváth) és az Árpád-ház szent királyainak nevéből alakul. *Horváth Laci* (Emberi színjáték), *Horváth Endre* (Bűn) mindenképpen igazolja ezt. Csak a név második része Árpád-házi szent neve *Nagy Imre* (Villámfénynél) nevében, aki ugyancsak az író alteregójának tekinthető.

Változtatással alkot a valós névből fiktív nevet. Ennek az eljárásnak különböző esetei vannak. A valós *Hánta* helynév ott van *Hantai Anti* (Utazás) beszélő jellegű nevében. Az író anyjának, Gaál Vilmának a neve összecseng a szótagszámot és a magánhangzók minőségét megőrző *Vilma* névvel (Irgalom); *Horváth Endre* feleségének, a sokszor *tulajdonosnő*-nek emlegetett, házépíttető asszonynak a neve *Emma*, s ez a név az előbbihez hasonlóan utal az író feleségének, Démusz Ellának a nevére. Az ilyen utalás a valós névre megnyilvánul az anagrammákban is. *Méhes Zoltán* neve egy *l* betű híján a Németh László név betűiből alakul (Égető Eszter), ezt SOLTÉSZ KATALIN is említi. Anagramma *Kárász Nelli* családneve is a modellül szolgáló Szarka Emília nevéből (Iszony).

A névnek lehet más vonatkozása is a valós névhez. Láttuk már, hogy alakul *Karádi József* neve (Utazás). *Szilágyi tanár úr* (Égető Eszter) neve régi vármegye nevéből *-i* képzővel, a szó elején *sz* hanggal utal Szathmáry Lajos nevére. *Bozsó Matyi* és *Lajkó Pista* (Égető Eszter) Mátyás Sándor családnevéből szolgáltatja a regénybeli tanár utónevét, míg az igazi hódmezővásárhelyi polgármester közkeletűen használt becéző utóneve lesz a regénybeli polgármester családneve. (Ezt az összefüggést IMRE LÁSZLÓ szíves szóbeli közléséből ismerem.) *Sárkány Béla* professzor utóneve (Szörnyeteg) lehet, hogy az író nagyhatású tanárának, Jánosi Bélának az utónevét rejti, míg *Bakos Béla* főjegyző (Villámfénynél) *Béla* utóneve Keserű Béla bogárdi földbirtokosra, az író egyik anyai nagynénjének férjére utal. A *Péter* utónevű alakok részint Németh Péterre, a paraszt-Széchenyinek tartott nagybácsira emlékeztetnek. *Kertész Ágnes* tükrösi nagybátyja, *György bátya* (Irgalom) Pethes Györgynek – Németh László másik nagynénje férjének – utónevét kaphatta.

Az ember- és földrajzi nevekkal ki lehet fejezni a ragaszkodást a szülőföld világához. Lehet a név a figura iránti rokon-, illetve ellenszenv kifejezője. Biztos, hogy a minden ízében pozitív *Nagy Imre* (Villámfénynél) nem véletlenül kapta a nevét, mint ahogy „a véreben parádézó” falusi jegyző, *Bakos Béla* sem (l. uo.). „Nagy Imrét az erény veti szét, Bakos Bélát a parázsnaság” – mondja Bakos Béla a Villámfénynél III. felvonásában.

A név különböző változatai is szolgáltatnak információt. Pl. az erőteljes, határozott férfiakra nincs becéző formát mutató említésük vagy megszólításuk. *Nagy Imre* elképzelhetetlen *Imrus*-nak vagy *Imi*-nek, vagy *Bakos Béla* *Bélus*-nak, *Béci*-nek. Ugyanez érvényes a hasonló típusú nőkre is, mint *Margit*

(Villámfénynél, Cseresnyés), *Anna* (uo.), *Ágnes* (Győzelem, Irgalom). Az *Ágnes* példája arra is jó, hogy a különböző szereplőkhöz való viszony feltáruljon. A Győzelem *Ágnes*-e az őt komolyan vevő apának mindig *Ágnes*, a kérővé előlépett udvarlónak, *Völgyi Rudi*-nak lehet *Ági*. *Kertész Ágnes* (Irgalom) a társadalmi ranglétrán lentebb álló házmester *Kati néni*-nek *Agika*, *Agikám*. A kizárólag becézó forma csak gyerekeknek (*Linuska*, *Eszti*; Villámfénynél) jár ki, vagy azoknak a fiatal nőknek, akik igen közel vannak a gyerekkorhoz: *Sata* tkp. Sarolta (uo.); *Tinka* ~ *Katinka* (Cseresnyés) „ezen a komoly helyen a komolytalanság”. Becenevet vagy becézó névformát kapnak a feminin, súlytalan férfiak: *Lóri* (Szörnyeteg), *Pubi* (Papucshős). Női megfelelőjük pl. a *Cica* ~ *Cicácska* (Bodnárné), *Ila* (Győzelem), *Eszti* (Mathiaszpanzió), *Biri* (Szörnyeteg).

A névnek, a névalaknak, a becézó funkcióban tulajdonnévként használt közszónak tehát lehet értékelő információtartalma.

Ilyen az idegen hangzású utónevek problémája. Idegen utónevet férfiak viselnek, akik mások gondosan felépített, dédelgetett világába idegen módjára törnek be, mint *Völgyi Rudolf* ~ *Rudi Cseresnyés Mihály* családjába és kertjébe, *Héthársi Rudolf Sántha Endre* családi körébe (Cseresnyés, ill. Győzelem). *Sántha Endre* nem rokonszenvez vejével, *Bart Ottó*val sem (Győzelem), de többségében az idegenes hangzású családnév nem ellenszenves figurát takar. Példaként *Horn doktor* (Utazás), *Zeiss doktor* (Gyász) vagy *Hetzel doktor* (Emberi színjáték) (mind orvosok) nevére emlékeztetnek.

Az író névhasználatában fontos momentum, hogy a tulajdonnevek hogyan váltakoznak köznévi jelekkel (*Kovács Sándorné* = *vén dög*; *Kurátor Zsófi* = *szegény kis asszonyka*; *Kiszeláné* = *az asszonyosság*; Gyász-beli példák), mert ezeknek érzelmi és társadalmi értékük van.

A névhasználat kérdése az is, hogy a drámák írói felsorolásában, utasításainak szövegében vagy a dialógusban hogy fordulnak elő, ill. a regények-novellák egyenes és szabad-függő beszédében, az átképzeléses előadásban és a narrációban hogyan váltakoznak.

Fontossá válhat a névtelenség is, az ún. titkolózó névadásnak tekinthető szélsőséges eset, ha a denotátum – bár a gyakorlatban kaphatna tulajdonnevet – nincs tulajdonnévvel felruházva. Ilyen a Gyász faluja, ilyen az öreg író alakja az Égető Eszter-ben, bár nem marad kétségünk Mezőszilas és Móricz Zsigmond felismerésénél.

Az eddigi példaanyag és a forrásul felhasznált művek azt mutatják, hogy ugyanazok a tulajdonnevek több drámában vagy regényben is előfordulnak. *Dád* az Emberi színjáték-ban csak mellékes helyszín, míg a Villámfénynél-ben már a teljes cselekmény színhelye. A *Bozót* vízfolyás vagy patak megtalálható az Iszony-ban, a Gyász-ban, az Emberi színjáték-ban.

A *Horváth* családnév is több műben megjelenik (Horváthné meghal, Emberi színjáték, Bűn), hasonlóan a *Molnár* családnévhez (Emberi színjáték, Utolsó

kísérlet), az utónevek közül az *Ágnes*, *Zsófi*, *Anna*, *Margit*, *Kata*, ill. *Katinka* ismétlődnek. *Kata* a Győzelem méltóságos asszonyának, Sántha Endre feleségének, ill. a Nagy család anyafigurájának a neve.

A nevek ismétlődését egy megjelenés alatt álló írásomban a „nevek búvópatakjának” nevezem, s itt SOLTÉSZ KATALIN inspirációjára öt férfi keresztnévet vizsgáltam Németh László műveiben (*Imre*, *István*, *József*, *Péter*, *Sándor*), s azt kellett észrevennem, hogy ezek a nevek hasonló jellemű figurák utóneveként jelennek meg túlnyomó többségben, s így egy emberi jellem, magatartás szimbólumává válnak. *Imre* pl. a tanult kisebbik fiú a családban, *József* az idősebb testvér, *Sándor* a magabizó férfiaság megtestesítője.

Honnan származnak a Németh László tulajdonnév-anyagáról összegyűjtött információk?

Közvetlenül az írónak a névhez, a név választásához fűzött, a vizsgált mű szövegén kívüli magyarázataiból. Mindnyájan elolvashatjuk a Mai témák kötetben A Nagy család történetét, s ebben a keresztelő részletet: „Megvolt a keresztelő is: a névadás egy kicsit mindig előhúzza a jellemeket. A hősnő Kata lett; kedvencem: Bethlen Kata, kemény, de mégis vonzó, önfeláldozó nőiségére emlékezőn. Az öreg tanár: Szilasi, hisz szilasi volt az is, aki nélkül nem ábrázolhatok tanárt (...), a kor hőse egyszerűen Tót Sándor (...), a cukrászlány: Vera, ez a név nem rossz egy huligán lánynak, ugyanakkor „igaz”-at jelent, mint a partneréé sziklát. A legnehezebben az 56-os nyelvész neve ugrott ki (...): a „Karcsin” még csak megállapodott a névkereső index; de milyen Karcsi? Ha ennyire ugrál, legyen Madár, azaz inkább Vogel, hisz az indogermán nyelvcsalád ágai közt röpdös.”

Második forrás a művek szövegébe rejtett utalás a nevekre. Cseresnyés Mihály szájába adja a következő szavakat: „Hogy hívták önt, mielőtt Völgyi lett? Igaz, mondta már: Wunder. (...) Elfelejtí, hogy minden Wunder három napig tart (...)”.

Harmadikként meg kell említeni az életrajzi adatokat, az író levelezését, valamint Németh József nemrég megjelent naplóját és feljegyzéseit.

Legfontosabb mégis a névanyagból kibontakozó tendencia, információ és rendszerszerűség, még akkor is, ha ezekhez semmi háttérismerettel nem rendelkezünk.

Úgy gondolom, ezt a névanyagot érdemes lenne egy írói névszótárban feldolgozni. Az ötlet J. SOLTÉSZ KATALIN 1982-ben megjelent Arany János névvilága c. tanulmányából származik (Nyr. 106: 281–93). Tanulmánya konkluzióját idézem: „Mindezeket egy írói tulajdonnév-szótár szemléltethetné legjobban.”

A gondolat nagyon csábító, de tele van számomra megoldatlan problémákkal, megválaszolatlan kérdésekkel, s ezek részint elvi, részint gyakorlati kérdések.

Van-e példa írói tulajdonnév-szótára? Én ilyenrel még nem találkoztam.

Az irodalmi névadással, egy-egy író tulajdonneveinek valamilyen szempontú feldolgozásához viszonyítva mennyiben több és más egy tulajdonnév-szótár? Lehet, hogy ha egy zárt anyagból minden tulajdonnevet és tulajdonnév-gyanús elemet abc-rendben felsorakoztatunk, feltárul a kapcsolat az egyes művekben elszigetelten előforduló nevek között.

Gyakorlati kérdés, hogy milyen legyen egy ilyen tulajdonnév-szótár szócikkeinek felépítése. A *Tükrös, Dád, Budapest, Szibéria, Pesti Hírlap*-féle nevekkal talán nem sok probléma adódik, de a második lépésben, a jelentés megadásában már biztosan lesznek kérdések. Mert más az a Szibéria, amelyet az embertársaitól elszigetelt Nagy Imre esetében mond Bakos Béla (Villámfénynél): „Rég ülsz itt közöttünk Szibériában...” ahol a *Szibéria* nem földrajzi egységet jelent, mint az előző mondatban: „Imre: Szegény bátyám hat évet ült Szibériában”, vagyis egyszer a valós denotátummal hozható kapcsolatba, a másik esetben a földrajzi név az emberi elhagyatottság szimbóluma lesz. Ugyancsak ebben a drámában fordul elő *Keresztelő János*, s itt áttételesen Nagy Imrét jelenti.

Mennyit kell a jeltárgyról „elbeszélni” anélkül hogy a név tárgyalása helyett a jeltárggyal való foglalkozás gyanújába keverednénk?

A címszóra visszatérve, nehezebb a dolgunk, ha sok a névvariáns, vagy a teljes név csak kikövetkeztethető. Az utalózás és bizonyos nyomdatechnikai eljárások talán áthidalhatják ezt a problémát.

Mindenesetre úgy képezem el, hogy a címszó után meg kell említeni a variánsokat, megadni a jelentést, a köznévi megfelelőket s ezeknek stílusminősítését, amely a szövegből kihámozható. Idézni azokat a megjegyzéseket, amelyek a névre vonatkozóan az írótól származnak. Megjegyzés rovatba utalni a névre vonatkozó ismereteket, következtetéseket.

Az elvi és gyakorlati problémák mérlegelése után úgy látom, a szótárszerű feldolgozás mellett szól a lezárt életmű, a szerző jelentősége.

Ellene szól viszont, hogy különböző szempontú feldolgozások egy helyen többet mondhatnak a névadás tendenciáiról, mint egy szótárban szócikkek sokaságában szétforgácsolva.

Talán a névanyag általános és fő vonásainak ismerete mégis az igen oldalán nyomja le a mérleg/serpenyőjét.

Azért tártam kétségeimet a kedves olvasók elé, mert igazi válaszokat, mérlegelést, elvetést vagy megerősítést várok, valamint gyakorlati tanácsokat. Szeretném, ha felhívnák a figyelmemet hasonló, de általam nem ismert feldolgozásra, hogy ennek vagy ezeknek tanulságait felhasználhassam. Vagy győzzenek meg gondolataim eleve elvetélt voltáról!

KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES